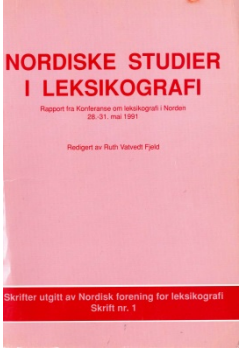

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Inlärningslexikon	
Forfatter:	Martin Gellerstam, Sven-Göran Malmgren og Maria Toporowska-Gronostaj	
Kilde:	Nordiske Studier i Leksikografi 1, 1992, s. 347-356 Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden, 28.-31. mai 1991	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Martin Gellerstam, Sven-Göran Malmgren og Maria Toporowska-Gronostaj

Inlärningslexikon

Uppsatsen innehåller dels en allmän diskussion om inlärningsordböcker (=learner's dictionaries), dels några förslag angående utformningen av tre typer av information i sådana ordböcker: definitionerna, kontextuell information (valensuppgifter) och information om kollokationer. Bl. a. diskuteras a) COBUILD-inspirerade definitioner, där den syntaktiska utbytbarheten uppges b) valensangivelser av såväl implicit som explicit slag c) anordning av kollokationer på grundval av den semantiska relationen mellan de båda komponenterna i kollokationen.

1. Vad är ett inlärningslexikon?

I svenskan saknas den typ av större specialinriktade lexikon som i engelskspråkiga länder brukar gå under namnet "learner's dictionaries". Det finns visserligen ansatser till sådana lexikon också i svenskan, t.ex. underlaget till de tvåspråkiga ordböckerna inom det s.k. LEXIN-projektet, publicerat separat under titeln *Svenska ord med uttal och förklaringar* (1984). Det finns också åtskilligt att hämta för den som kan lite mer svenska i *Svensk ordbok* (1986), även om den ordboken i första hand är inriktad på svenskers behov.

Hur ska då ett "learner's dictionary" (här i fortsättningen kallat *inlärningslexikon*) se ut? Går vi till England - där termen myntats - så ser vi att man normalt menar en enspråkig ordbok, för såväl analys (passiv användning, "decoding") som produktion (aktiv användning, "encoding") och med bl.a. explicita grammatiska beskrivningar av ords kontextuella uppträdande. Dessa enspråkiga inlärningslexikon (COBUILD, LDOCE m.fl.) anser sig klara av konststycket att på en gång vända sig till den som lär sig modersmålet och den som lär sig ett andraspråk, den som vill slå upp ett ord i en engelsk text och den som vill formulera sig på engelska.

Samtidigt pågår sedan länge en diskussion bland lexikografer om hur ett hjälpmedel för andraspråksinläring optimalt bör se ut: ska det vara enspråkigt eller tvåspråkigt, ska man skilja på aktivt och passivt osv. Många efterlyser också en mer sammanhängande syn på lexikalisk inläring där lexikonet placeras in som en del i hela den process som inläringen av ett andraspråk utgör. Ett inlärningslexikon kan inte komma in överhuvudtaget förrän man har lärt sig vissa grunder i ett andraspråk och förmår jämföra de två språkens strukturer. Det handlar också om graden av specialisering av lexikon: mot de lexikografer som så att säga bakar in alla användningar i ett enda lexikon (typ COBUILD) står de som vill specialisera lexikon för olika användare. Som ett exempel på ett typiskt aktivt speciallexikon kan nämnas Benson & Benson & Ilsons *The BBI Combinatory Dictionary of English* (hädanefter *BBI*). Till de rent språkliga argumenten i frågan om inlärningslexikon kommer naturligtvis också förlagsmässiga argument: det är mer tilltalande att göra ett enda lexikon för en stor grupp användare än att göra flera mer specialiserade för olika typer av användare.

2. Skrivet eller datalagrat lexikon?

Det kan vara nyttigt att vidga perspektivet ytterligare och diskutera det skrivna lexikonets roll överhuvudtaget. I en uppsats från 1984 med titeln "The Dictionary of the Future and the Future of the Dictionary" argumenterar Martin Kay för en mer flexibel syn på lexikonet, nämligen det datalagrade lexikonet. Han vill se det som en källa till kunskap på olika nivåer, han suddar ut gränsen mellan lexikon och text (hur mycken tid har inte lexikonredaktörer ägnat åt att våga exemplen på guldvåg!), han visar hur ingången till lexikonet kan bli lättare (man behöver inte ens kunna stava rätt för att komma rätt) osv.

Tiden har hunnit ikapp många av Martin Kays konkreta exempel. Idag är en hel del lexikoninformation, särskilt kanske den som krävs för produktion av text, en integrerad del av ordbehandlingsprogram: vi kontrollerar stavning, letar efter synonymer och vandrar ut i betydelsefält. Ja, vi har t.o.m. vad företagen kallar "style checkers" som stöd i vår skrivarmöda.

Utveckling av vad man kan kalla skrivhjälpmedel finns också att hämta inom den gren av översättning som kallas CAT (=computer-aided translation). Här rör det sig om hjälp med lexikonslagning, kontroll av konstruktioner och t.o.m. automatisk översättning av vissa ord. Hjälpmöden är tillsvidare mest inriktade på hjälp till professionella översättare - men principiellt är hjälpmedlet en implementering av kunskapen i ett aktivt lexikon för andraspråksinlärare.

En hel del livligt debatterade frågor när det gäller utformningen av inlärningslexikon skulle med fördel kunna ses i ljuset av dessa nya hjälpmedel. Ett exempel: en viktig ingrediens i aktiva lexikon för andraspråksinläring är uppgifter om ords grammatiska kontext (se t.ex. LDOCE och COBUILD). Hur dessa uppgifter ska anges är en populär stridsfråga: ska man ha en explicit men svårbegriplig notation eller en implicit och lättbegriplig? Eller ska man undvika sådan information överhuvudtaget med hänvisning till att ingen ändå använder den? I ett datalagrat lexikon blir denna och andra frågor inte så viktiga: här som i andra sammanhang kan man tänka sig olika grader av exakthet och utförlighet. Kanske bör man dessutom koppla den grammatiska beskrivningen till fler exempel, man vandrar helt enkelt vid behov ut i texter eller till systematiskt sammanhållna klasser av grammatiska företeelser, till en grammatik baserad på lexikonet om man så vill. Samma sak gäller exemplifieringen av ett lexem (ett numererat betydelsemoment av ett flertydigt ord) med en viss definition: man går ut i texter och hämtar så många exempel man anser sig behöva.

Men är inte hela det här resonemanget tämligen realistiskt? Vem vill använda ett datalagrat lexikon för att lära sig ett språk och vem ska förresten bygga upp ett sådant här lexikon, eller datalagrat språkinlärningsinstrument?

Datalagrade lexikon är redan ibland oss, med eller vanligen utan lexikografers medverkan. Vi har redan idag små relativt billiga "språkdosor" i omlopp som innehåller hundratals tusen ord i snabb access. Vad vi väntar på är större teckenruta (display), mer varierad information och lägre pris. Dessutom sparar vi ett antal hektar skog, ett argument som små småningom kommer att bli allt viktigare.

När det gäller den andra frågan tror vi att det kan vara nyttigt att påminna sig vilka olika specialkunskaper (inte sällan förkroppsligade i en person) som är inblandade i ordboksarbete: lingvisten/särspråksexperten som beskriver språkets struktur, lexikografen som samlar ihop kunskapen från olika håll, definierar orden och beskriver dem i en konsekvent och sammanhängande form, språkpedagogen som anpassar ordbokstexten till en bestämd användargrupp och systemutvecklaren som strukturerar den information som når läsaren. I utvecklingen av skrivna lexikon finns en tendens att lexikografen onödigt mycket ikläder sig

rollen av pedagog, förenklar, skär ned exempel och anpassar lexikokontexten till den presumtive användaren. I ett datalagrat lexikon kan lexikografen mer inrikta sig på sin roll att ge en varierad bild av den språkliga verkligheten utan ängsliga sidoblickar på vad formatet tål. Samtidigt måste han dock veta vad *läsaren* tål: datatekniken avlastar inte lexikografen mödan att beskriva och definiera betydelser och att illustrera analysen med goda exempel. Sedan kommer det an på lexikografen - i samarbete med skickliga konstruktörer av gränssnitt - att leda läsaren vid handen in i den lexikaliska kunskapen.

Det bör vara en utmaning inte minst för oss lexikografer att knyta ny och annorlunda strukturerad information till det som vi traditionellt kallar lexikon och som i detta perspektivet snarast är ett lexikaliskt språkinlärningsinstrument. Åtminstone bör inte ordbehandlings-tekniker ensam få definiera vad som är nyttig lexikalisk kunskap.

3. Hur ska ett inlärningslexikon se ut?

I det följande ska vi ta upp några typer av lexikonuppgifter och deras utformning i ett inlärningslexikon: det gäller formen för definitioner, återgivningen av kontextuella fakta av valenstyp och, slutligen, uppgifter om kollokationer. Huruvida alla dessa uppgifter kan fogas in i en och samma (tryckta) inlärningsordbok är dock en fråga som vi måste lämna öppen. Vi börjar med definitionerna.

3.1 Definitioner i COBUILD-format

Lexicography is an unnatural occupation. It consists in tearing words from their mother context and setting them in rows ... Half of the the lexicographer's labor is spent repairing this damage to an infinitude of natural connections that every word in any language contracts with every other word. (Bolinger 1985).

Definitioner i enspråkiga inlärningslexikon - antingen de inriktas på produktion eller avkodning - kräver en grundläggande kunskap i målspråket och en viss insikt i hur definitioner i allmänhet är utformade. Det finns här en tradition inom engelsk lexikografi att göra definitioner med hjälp av ett någorlunda enkelt, grundläggande ordförråd (se t.ex. LDOCE). Men det är först Collins COBUILD som har tagit steget över till en typ av definition som inte bara använder enkla ord utan vars struktur är helt annorlunda.

Definitionstypen kan illustreras genom exemplet *öppna* i Figur 1 (se s. 350). Vid första anblicken ser det ut som den typen av oreflekterade definitioner som barn använder (t.ex. "Vad är kärlek" - "Det är när man tycker om någon"). Och barns definitioner - liksom COBUILD:s - har den egenskapen att de tar med aktörerna runt det ord som skall förklaras. Tar man med dessa aktörer eller medspelare så slipper man att rycka orden från deras "mother context" i lika stor utsträckning som vad fallet är i traditionella definitioner. Därigenom vinner man två saker: större enkelhet och mindre behov av metaspråklig information. Den större enkelheten har att göra med att undertryckande av information (t.ex. undertryckande av subjekt och objekt) leder till abstraktion. Till undertryckandet av information kan man också föra det välkända lexikografiska kravet på "syntaktisk utbytbart". Det minskade behovet av metaspråklig information handlar om att man slipper många preciseringar som "med avseende på", "om" osv.

Figur 1. Utkast till ordboksartikeln *öppna*

öppna /2öp:na/ *öppnade öppnat* verb

1 OPEN Om man öppnar något, t.ex. en dörr, så ändrar man dess position eller låser upp den så att luft, ljus, saker eller människor kan passera genom den.

<A öppnar x>

1.1 konkret en dörr, ett fönster, ett lås, en burk, en flaska, en bok, ett brev, en tidning, en hand, ett öga, en famn

Kalle öppnade genast dörren när det ringde N V N

Mormor öppnade (grinden) och släppte in oss N V (N)

Tjuven öppnade låset med en skruvmejsel N V N med N

1.2 abstrakt en dörr, ett hem, en väg

Präster öppnade kyrkans dörrar för flyktingar N V N för N

Forskningen öppnar vägen till en ny framtid N V N

1.3 idiom *öppna munnen* ("börja tala"); *öppna sitt hjärta (för någon)* ("berätta sina innersta hemligheter")

2 OPEN Om någon eller något öppnar sig så inträder ett nytt läge eller tillstånd.

<A/x öppnar sig>

2.1 konkret en blomma, en dal

Blommorna öppnade sig mot solen N Va Nr mot N

Dalen öppnar sig mellan de branta bergväggarna N Va Nr

2.2 abstrakt en möjlighet

Nya möjligheter har öppnat sig för henne N Va Nr för N

3 OPEN UP Om en affär eller annan offentlig lokal

öppnar vid en viss tid så låser man upp dörrarna

så att folk kan börja arbeta och besökare kan

utnyttja lokalen.

<x öppnar + TID>

en affär, ett kontor, en kyrka, ett museum

Affären öppnar kl. 9 N Va A

4 INAUGURATE, START Om man öppnar en affär eller ett kontor så påbörjar man en ny (affärs)verksamhet

<A öppnar x>

Tandläkaren öppnade praktik i Kungsbacka N V N

idiom *öppna eget* ("öppna egen affärsverksamhet")

5 BEGIN Om man öppnar något så börjar man utföra något

Löparen öppnade löst ("började i måttligt tempo")

men ökade efter den första milen N V A

Min medspelare öppnade försiktigt med 1 spader N V A

idiom *öppna eld* ("börja skjuta"); *öppna korrespondens* ("börja brevväxla"); *öppna konto* ("börja spara pengar i en bank")

Exemplets definition av *öppna* kan jämföras med *Svensk ordboks* genomtänkta men mer abstrakta definition (här enbart det första lexemet och med endast ett exempel på varje underbetydelse; det som står inom tecknet / är definitionskommentarer).

- bringa till öppet (eller öppnare) läge
/med avseende på spärrande anordning/ *öppna ett fönster*
- /även med avseende på utrymme etc./ bringa till ett öppet eller öppnare tillstånd *öppna en konservburk*
- /även med avseende på något som har tillsluten form; ibland ifråga om skenbar förändring i samband med någons förflyttning/ *öppna sin famn för någon*
- /även i liknelser eller överfört, särskilt med tonvikt på avlägsnande av hinder för utveckling eller uppmärksamhet/ *öppna portarna för en ny generation konstnärer*

Styrkan med definitioner av *Svensk ordboks* typ är att man utgår från en central betydelse och sedan ger andra betydelser som utvidgningar, inskränkningar, metaforer etc. utifrån denna grundbetydelse. Detta ger en generalitet i beskrivningen som är sådan att eventuellt nya betydelser normalt kan infogas under respektive lexems huvudbetydelse. Det pris man måste betala är enkelhet i definitionerna. COBUILD-definitionerna har inte på samma sätt ett tydligt centrum från vilket andra betydelser utgår - exempelvis använder man inte den metaspråkliga beteckningen "överförd betydelse" utan ger den istället i klartext utan explicit referens till grundbetydelsen. Definitionerna är enkla men ändå precisa och kompletteras dessutom av explicit grammatisk information. Men den precision och enkelhet man åstadkommer vid beskrivningen av enskilda betydelser har sitt pris i form av svåröverskådlighet (som inte blir mindre genom att uppslagsordet utgörs av ordets grafiska form och olika ordklasser på detta sätt samsas under ett huvudord).

Sammantaget har ändå COBUILD-definitionerna sådana pedagogiska fördelar att man allvarligt måste fundera på om de inte skall finnas med i en inlärningsordbok.

3.2 Explicit grammatisk beskrivning

Ett av syftena med ett inlärningslexikon är att förankra definitionens semantiska innehåll i språkets grammatiska system. Någon form av kontextuella uppgifter, valensuppgifter, är därför nödvändiga i varje inlärningsordbok. Av existerande svenska ordböcker är det främst *Svenska ord* som ger explicita valensuppgifter, med hjälp av ett rätt avancerat kodsysteem. Det system som vi här vill föreslå (se åter artikeln *öppna*) bygger på systemet i *Svenska ord* men har även tagit upp idéer från nyare valensteoretisk litteratur (Allerton 1986, Nikula 1986, Somers 1987, Gellerstam 1988, Toporowska-Gronostaj 1991).

En bärande tanke i vårt förslag är att ordboken bör ta hänsyn till olika användares behov. I valet mellan att ge explicit men svårbegriplig och lättbegriplig men implicit information (jfr ovan) väljer vi att ge båda. Vårt förslag innebär en uppläggning i två steg. Det första steget innebär att man tillhandahåller ett urval exempel, där de mest typiska

konstruktionerna ges. I det andra steget ges koder som sammanfattar de aktuella konstruktionerna på ett mer formaliserat sätt.

Följande grammatiska kategorier förefaller vara nödvändiga vid beskrivningen av verbvalensramar:

N	nominalfras
V	verbfras
A	adverbfras
Adj	adjektiv
I	infinitiv
S	sats

De ytterligare koder som använts i artikelns syntaktiska verbvalensramar syftar till att fånga semantisk-syntaktiska restriktioner på konstruktionens produktivitet. Som ett exempel på syntaktisk produktivitet kan nämnas det transitiva verbets benägenhet att förekomma i passiva konstruktioner. När det gäller passiveringen av verbet *öppna* så framgår det av valenskoderna att lexem 1 och 4 tillåter passivering men inte lexem 2 och 3. Koden "a" hänför sig till aktivum.

Som ett ytterligare exempel på en restriktion av semantisk-syntaktisk natur kan nämnas "Nr" där "r" begränsar nomenklassen till reflexiva pronomina.

Av intresse för valensen är att notera de fall där det råder diskrepans mellan semantisk valens, dvs. semantiska roller (ungefär = kasusroller av Fillmore-typ), och syntaktisk valens, vilket illustreras nedan:

(1)	Jan bor i Göteborg
(1')	Jan bor lyxigt
(2)	Jan vistas i Göteborg
(2')	*Jan vistas lyxigt

Av dessa exempel framgår att för verbet *bo* bör ges två valens-koder, men för verbet *vistas* bara en.

Explicit anges i valensramarna prepositioner som förekommer i de syntaktiskt och/eller semantiskt relevanta argumenten, vilket inte bara styr det rätta lexikaliska valet utan även antyder de semantiska roller som associeras med den aktuella betydelsen.

Utöver de koder för de enskilda exemplen som står till höger om satserna ges en generell valensstruktur omedelbart efter definitionen. Den koden sammanfattar grundläggande semantiska och syntaktiska fakta för korrekt användning av ordet. A, B, C står för personer, x, y och z för saker eller abstrakta företeelser.

Sammanfattningsvis kan sägas att den föreslagna ordboksartikelns utformning med tydligt markerade sektioner för de formella och innehållsliga delarna bör underlätta för användaren att snabbt orientera sig i artikeln. Han förses med uppgifter om uppslagsordets uttal, ordklass och böjningsformer. För den innehållsliga delen föreslås dessutom information om det semantiska fält som aktualiseras i definitionen. Denna information ges på engelska för att vägleda användaren på ett språk som han möjligtvis behärskar bättre än svenska. Explicit hänvisning till manifestationer av de semantiska rollerna utgör ett ytterligare stöd för användaren, som kan sakna eller vara osäker på selektionsrestriktionerna för uppslagsordet ifråga.

3.3 Kollokationer; kombinationsordböcker

På senare år har termen *kollokation* kommit alltmer i förgrunden, inte minst i debatten om inlärningslexikon. Med denna term avses här, i anslutning till Hausmann (1985), en pregnant tvåordskombination (obestämda artiklar o.d. oräknade) av typen *fatta beslut, spela in en film, en inbiten ungtkarl, en kronisk alkoholist*. Sådana tvåordskombinationer måste anses ingå i språkbrukarnas abstrakta lexikon i den meningen, att dessa för att kunna anses ha tillräckliga kunskaper om exempelvis ordet *beslut* nödvändigtvis måste behärska frasen *fatta beslut*. Eftersom verbet *fatta* i denna användning är helt oförutsägbart, måste frasen *fatta beslut* anses lexikaliserad, dvs. lagrad i språkbrukarnas inre lexikon. I saussureska termer kan man med Hausmann uttrycka det så, att pregnanta fraser som *fatta beslut* tillhör *langue* i motsats till banala fraser som *ett oklokt beslut*, som enbart tillhör *parole*.

En kollokation består sålunda av två komponenter, som kan kallas *bas* och *kollokator*. (Hausmanns terminologi, som vi här lånar, är mer utarbetad än Svenséns (1987, s. 93) och därför att föredra.) I exempelvis frasen *fatta beslut* är *beslut* *bas* och *fatta* *kollokator*, i frasen *en inbiten ungtkarl* är *ungtkarl* *bas* och *inbiten* *kollokator*. Det implicita påstående om en hierarkisk struktur som ligger i termen *bas* kan enklast motiveras på följande sätt. Vi tänker oss en textproducent med annat modersmål än svenska, som vill uttrycka idéinnehållet 'fatta ett beslut'. Det är fullt tänkbart att denne textproducent känner till ordet *beslut* i isolering, men att han är osäker om det kollokerande verbet *fatta*. Det motsatta fallet, att han skulle känna till *fatta* i just denna användning men inte *beslut*, är nästintill otänkbart. Från textproducentens synpunkt är ordet *beslut* därför primärt. (Resonemanget är naturligtvis också tillämpligt om vår textproducent har svenska som modersmål.)

Men nu kommer det från både teoretisk och praktisk synpunkt intressanta problemet: hur ska man utforma en huvudsakligen *aktiv* enspråkig kollokationsordbok av inläringstyp? Hur ska vår icke-svenske textproducent hitta fram till den riktiga kollokationen *fatta beslut* med hjälp av existerande enspråkiga svenska ordböcker? Han får knappast tillräcklig hjälp ens av den ordbok som mest liknar en kollokationsordbok, *Svensk handordbok*; även om frasen *fatta beslut* naturligtvis tas upp i denna ordbok kan han inte utan vidare veta att just den frasen betyder det han vill uttrycka. På detta problem erbjuder den typ av ordböcker som ibland kallas "explanatory combinatorial dictionaries" (låt oss för enkelhets skull kalla dem *kombinationsordböcker*) något av en lösning - åtminstone i många fall. Man kan säga att dessa ordböcker bygger på iakttagelsen att det finns en viss uppsättning semantiska relationer mellan *bas* och *kollokator* som återkommer i ett stort antal kollokationer. Exempelvis förekommer relationen 'ge upphov till, komma att existera' såväl i kollokationen *fatta beslut* som i kollokationen *spela in en film*. Annorlunda uttryckt är *fatta* i *fatta beslut* och *spela in* i *spela in en film* just i *dessa användningar mer eller mindre synonyma*. I en kombinationsordbok disponerar man nu artiklarna på grundval av de semantiska relationer som etableras i ordbokens inledning; användaren vet sålunda exakt var i artikeln han finner exempelvis den kollokation som svarar mot relationen 'ge upphov till'. Den här aspekten på kollokationer har främst studerats av sovjetiska lingvister inom ramen för den s.k. Meaning-Text-theory (MTT; se t.ex. Melčuk & Zholkovsky 1984). De semantiska relationer (t.ex. 'ge upphov till') som just diskuterats kallas inom denna teori *lexical functions (LF)*, en term som lätt låter sig försvenskas till *lexikala funktioner*.

Med all respekt för det ytterst viktiga bidrag MTT givit till kollokationsforskningen måste det ändå konstateras att det ännu återstår att skriva en ens tillnärmelsevis fullständig kombinationsordbok över något språk, även ryska. Men MTT i förenklad och populariserad

form ligger uppenbarligen till grund för den tidigare nämnda BBI-ordboken. I BBI etableras sju lexikala funktioner, bl.a. den här diskuterade 'ge upphov till'. Motsvarande kollokationer kallas *lexikala kollokationer* (i denna term ligger att både basen och kollokatorn tillhör de öppna ordklasserna). Även ett stort antal *grammatiska kollokationer* (kollokationer där ett av de ingående orden tillhör någon av de slutna ordklasserna) urskiljs i BBI, men i detta avseende är ordboken knappast originell - det rör sig här helt enkelt om vad som i föregående avsnitt kallats valensinformation. Det - i anglosaxisk och kanske över huvudtaget i västerländsk lexikografi - unika med BBI är dess behandling av de lexikala kollokationerna. Låt oss helt kort se på de sju typerna (vi tillåter oss att något förkorta, i något fall "parafrasera", definitionerna av L1-L7):

Exempel

L1 Creation and/or activation	compose music; apply a principle
L2 Eradication and/or nullification	break a code
L3 (Typical) adjective + noun	a chronic alcoholic; a rough estimate
L4 Noun + (typical) verb	adjectives modify; bombs explode
L5 The <i>unit</i> associated with the noun	
a. the larger unit	a colony of bees
b. the specific unit of something larger	an act of violence
L6 (Typical) adverb + adjective	deeply absorbed; keenly aware
L7 Verb + (typical) adverb	affect deeply; argue heatedly

Allmänt kan det sägas att BBI-ordboken har en rätt generös tolkning av de lexikala funktionernas innehåll. Strängt taget innebär också endast L1, L2, L4 och L5 någorlunda konstanta semantiska relationer mellan bas och kollokator; de övriga är betydligt mer lösliga. L3, L6 och L7 är uppenbart inspirerade av den kanske mest berömda lexikala funktionen i MT-teorin, den som där kallas MAGN och som har den ungefärliga innebörden 'stort omfång, stor utsträckning' - men L3, L6 och L7 är betydligt mindre väldefinierade än så. Inget ont i det, men kanske hade det varit bättre att skilja tydligare mellan "hårda" (väldefinierade) och "mjuka" lexikala funktioner. En sak som kan förvåna är att man i själva ordboken delvis frångår den numrering, bl.a. L1-L7, som upprättats i den teoretiska inledningen, något som måste minska ordbokens användbarhet för icke-engelsktalande. Om exempelvis L1 och L3 men inte L2 är tillämpliga på ett visst ord tas L3-kollokationen sålunda upp som moment 2. Men hur ska en naiv användare kunna veta att det här är fråga om L3 och inte L2 eller L4? Med andra ord: en av de absoluta huvudpoängerna med kombinationsordböcker går faktiskt delvis förlorad.

Vi avslutar med en BBI-inspirerad lista över möjliga lexikala funktioner/kollokationer med substantiv (N) som bas i svenskan. Kollokatorerna kan vara substantiv, verb (V) eller adjektiv (A). Fastän det egentligen spränger kollokationsbegreppet såsom det definierats här accepteras också morfem i sammansättningar där N ingår (och i exemplet *bok* nedan t.o.m. sammansättningar utan morfematisk släktskap med basen *bok*):

	<i>Gram. struktur</i>	<i>Semantisk relation</i>	<i>Exempel</i>
L1	V + N	'ge upphov till, komma att existera'	spela in en film, fatta beslut
L2	V + N	'aktivera' resp. motsatsen	starta/stänga av motorn; tända/släcka lampan
L3	V + N	'det man typiskt gör med N'	köra/åka bil; dricka te
L4	N + N el. sms.	'samling, grupp av N'	en flock vargar; en bisvärm
L5	N + N el. sms.	'viktig, framträdande del av N'	(stad) stadsdel; (sjukhus) avdelning
L6	N + V	'typisk aktivitet e.d. av N'	hundar skäller; vägen går/leder till...
L7	A + N	'typisk egenskap hos N'	starkt/svagt kaffe; en blodig biff
L8	V + N	blandat	
L9	mest sms.	blandat	

Parallellerna med BBI:s system är uppenbara. Dock har en viss ytterligare indelning genomförts; exempelvis är BBI:s L1 uppdelad i två grupper. En tanke är också att de mest väldefinierade kollokationstyperna bör samlas i början och att typer med mer blandat innehåll bör tas in i grupper av karaktären "övrigt" mot slutet. Med tanke på icke-svenska användare kan det semantiska notationssystemet behöva förfinas på många sätt. I grupp 2 kan man t. ex. markera 'aktivering' (*starta, tända*) med + e. d. och motsatsen (*stänga av, släcka*) med -. Man kan vidare tänka sig undergrupper (i princip av typ konkret/abstrakt) till L1. Detta framgår också av följande utkast till en artikel *bok* i en tänkt svensk kombinationsordbok:

bok ('trycksak')

- L1 /abstrakt/ skriva, författa en bok; /konkret/ ge ut, publicera, trycka en bok
- L2 + slå upp, öppna en bok; - stänga, slå igen en bok, /expressivt/ smälla igen en bok
- L3 läsa (igenom, ut) en bok; bläddra i en bok; slå i en bok
- L4 en samling böcker; boksamling; bokhandel; bibliotek; antikvariat
- L5 /konkret/ bokens (10) kapitel; bokens (200) sidor; bokens omslag; /abstrakt/ bokens förord, inledning; bokens titel
- L6 boken kommer ut; boken handlar om (behandlar, avhandlar) ngt
- L7 /konkret/ en häftad bok, en inbunden bok; en tjock bok, en tunn bok; /abstrakt/ en intressant bok, en spännande bok
- L8 översätta, recensera, korrekturläsa en bok; tillägna, dedicera en bok till ngn; det står i boken att...
- L9 barnbok, pojkbok, flickbok, vuxenbok; äventyrsbok, sagobok, bilderbok; psalmbok, andaktsbok; dagbok, anteckningsbok; lärobok, läsebok, räkebok, övningsbok; handbok, kokbok; ordbok

Utöver de lexikala kollokationerna bör i detta fall även åtminstone två grammatiska kollokationer tas upp: *en bok om ngt*, *en bok av ngn*.

En sista fråga (jfr ovan) är om kollokationerna ska ges "rena" eller förses med extra kontext. BBI-ordboken är ganska generös med kontext; här har det givits mer sparsamt, egentligen endast under L5. Naturligtvis ökas (den icke-svenske) användarens chanser att förstå kollokationens innehåll av lämplig kontext, men samtidigt kan kontexten försvåra identifikationen av själva kollokationen. En möjlighet är att laborera med någon form av parentessystem som här under L5.

Litteratur

- Allerton, D.J. 1982. *Valency and the English verb*. London.
- Benson, Morton, Benson, Evelyn & Ilson, Robert. 1985. *The BBI Combinatory Dictionary of English*. New York.
- Bolinger, Dwight. 1985. Defining the Indefinable. I: Robert Ilson, red. *Dictionaries, Lexikography and Language Learning*: 69-73. Oxford.
- Collins COBUILD English Language Dictionary. 1987. London & Glasgow.
- Gellerstam, Martin. 1988. Verb Syntax in a Dictionary for Second-Language Learning. I: *Studies in Computer-Aided Lexicology*: 103-123. Stockholm.
- Hausmann, Franz Josef. 1985. Kollokationen im deutschen Wörterbuch: Ein Beitrag zur Theorie des lexikographischen Beispiels. I: Henning Bergenholtz & Joachim Mugdan, red. *Lexikographie und Grammatik: Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch 28.-30.6.1984*: 118-129. (Lexicographica: Series Maior, 3.) Tübingen.
- Kay, Martin. 1984. The Dictionary of the Future and the Future of the Dictionary. I: Antonio Zampolli & Amedeo Cappelli, red. *The Possibilities and Limits of the Computer in Producing and Publishing Dictionaries: Proceedings of the European Science Foundation Workshop, Pisa, 1981*: 161-174. (Linguistica computazionale, 3 (1983).) Pisa.
- LDOCE=Longman Dictionary of Contemporary English. 1978. London.
- Melčuk, Igor A. & Zholkovsky, Alexander K. 1984. *Explanatory combinatorial Dictionary of modern Russian. Semantico-Syntactic Studies of Russian Vocabulary*. (Även rysk titel.) Wien.
- Nikula, Henrik. 1986. *Dependensgrammatik*. Malmö.
- Somers, Harold. 1987. *Valency and case in computational linguistics*. Edinburgh.
- Svensén, Bo. 1987. *Handbok i lexikografi*. Stockholm.
- Svensk ordbok*. 1986. Stockholm.
- Svenska ord med uttal och förklaringar*. 1984. Stockholm.
- Toporowska-Gronostaj, Maria. 1991. *Mot ett formaliserat valenslexikon*. (Opublicerad licentiatuppsats.) Göteborgs universitet: Institutionen för språkvetenskaplig databehandling.